

Pedepsa cu moartea – o falsă problemă pentru România. De ce este imposibilă reintroducerea pedepsei capitale ?

Title: Death penalty – a false problem in Romania. Why is it impossible to have death penalty again ?

Abstract: The fact that human dignity as supreme value cannot be conceived, understood and valued unless the right to life is real and a natural right of the human being is the logical result of the approach of the field concerning the fundamental right and liberties of the human being. In this sense, the right to life becomes the cornerstone of human dignity, although this right was barely recognized in the last decades of humanity and only in certain areas, such as Europe, which became an example of excellence for other countries on the continent. Romania embraced these values when escaping communism and stoutly proved it became a State that shall promote and defend fundamental rights, beginning with the hard core of human rights, as the right to life. This was an essential change of view compared to the communist era. The question is: what has not succeeded on the right to life in the two decades of democratic construction in Romania? The masses did not become aware of the importance of this value in order to defeat primary justice passions. Proof of this finding is the continuous appeal to reintroduce the death penalty in our legal system, as a panacea of criminality in Romania. Is it possible for this obsession to be defeated?

Keywords: human dignity, human rights, right to life, death penalty, the abolishment of death penalty, international treaties, European law

Demnitatea umană este prima dintre valorile supreme susținută atât de exigențele consacrate de dreptul internațional, cât și de către cele mai multe sisteme constituționale. Acest adevăr este realmente o axiomă a începutului de secol XXI și a o pune sub semnul întrebării echivalează cu o revenire la precaritatea întunecatei perioade de ev mediu, ori a unor perioade chiar mai vechi, în care ființa umană era privită doar ca unealtă, niciodată ca scop, barbaria fiind caracteristica dominantă, ca și absența preocupărilor de protecție a acesteia. În sprijinul acestei afirmații, iată, mai întâi, Constituția României care, chiar din primul articol (care definește statul român, în cadru fundamental al principiilor generale) consfințește această valoare prin expresia „*România este stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme, în spiritul tradițiilor democratice ale poporului român și idealurilor Revoluției din decembrie 1989, și sunt garantate*”¹. Dincolo de zâmbetul pe care ni-l provoacă ambiguitatea contextului invocat aici - tradițiile democratice ale poporului român și idealurile Revoluției din decembrie 1989 – dată fiind tocmai incertitudinea acestei determinări, nimic altceva decât o completare neinspirată și nefericită a Constituției, făcută cu ocazia revizuirii din anul 2003, este semnificativ locul întâi pe care îl ocupă demnitatea omului, urmată de drepturile și libertățile cetățenilor, în enumerarea celor cinci valori supreme garantate de legea fundamentală românească.

Cel de-al doilea și mai apropiat exemplu din spațiul internațional este cel al *Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene*², un document care a căpătat de

¹ *Constituția României*, art.1 (3).

² Textul Cartei, pe <http://eur-lex.europa.eu/ro/treaties/dat/32007X1214/hm/C2007303RO.01000101.htm>.

curând³ o valoare juridică egală cu cea a tratatelor de bază ale Uniunii Europene. Stabilind încă din preambul că „*Uniunea este întemeiată pe valorile indivizibile și universale ale demnității umane, libertății, egalității și solidarității*”, că „*aceasta se întemeiază pe principiile democrației și statului de drept*” și că „*Uniunea situează persoana în centrul acțiunii sale, instituind cetățenia Uniunii și creând un spațiu de libertate, securitate și justiție*”, Carta consacră primul său titlu⁴ chiar demnității umane, pe care o consideră inviolabilă și pentru care invocă ferm respectul și protecția. Mai mult, demnitatea umană nu este privită doar ca drept fundamental în sine, ci ca baza drepturilor fundamentale, făcând parte din substanța tuturor drepturilor înscrise în Cartă. De aceea, nu întâmplător, Carta enunță în acest titlu, denumit „*Demnitatea*”, drepturi fundamentale precum dreptul la viață, dreptul la integritate al persoanei, interzicerea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante ori interzicerea sclaviei și a muncii forțate. Practic, în lipsa demnității nu poate fi realizat niciunul dintre aceste drepturi și nici nu se poate vorbi despre libertate și siguranță, după cum nesocotirea oricărui drept fundamental dintre cele enunțate, în special dreptul la viață, duce la dispariția demnității ca esență a tot ceea ce înseamnă axiologic ființa umană.

Putem invoca în sprijinul acestor afirmații multe alte documente internaționale de excepție, precum celebra *Declarație Universală a Drepturilor Omului*⁵, care consideră că „*recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume*” și, pornind de la acest fundament, „*toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi*”⁶.

Faptul că demnitatea umană nu poate fi concepută, înțeleasă și valorizată decât cu condiția existenței dreptului la viață, ca drept natural al ființei umane, curge din logica firească a abordării domeniului drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. În această logică, dreptul la viață devine chiar piatra unghiulară a demnității umane, deși acest drept a fost cu greu câștigat abia în ultimele decenii de existență a umanității și doar pe anumite arii, precum Europa, care a devenit astfel un model de excelență pentru celelalte spații continentale.

România a achiesat la aceste valori deodată cu renunțarea la sistemul comunist și a demonstrat, cel puțin ca formă, ratificând ori aderând la cele mai importante tratate internaționale de drepturile omului, că a devenit un stat care va promova și va apăra aceste drepturi, începând cu nucleul dur al lor, iar în cadrul acestuia cu dreptul la viață, ca o schimbare fundamentală de concepție în comparație cu perioada anterioară. Ce nu s-a reușit în cele două decenii de construcție democratică în România cu privire la dreptul la viață ? Nu s-a reușit conștientizarea acestei valori umane la un nivel cât mai larg în rândul maselor, care să înfrângă obsesiile justițiere

³ Prin adoptarea și intrarea în vigoare la 1 decembrie 2009 a *Tratatului de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului de instituire a Comunității Europene*, Doc. CIG 1/1/07 REV 1, Bruxelles, 5 octombrie 2007, textul pe <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/cg00004re01.ro07.pdf>.

⁴ *Carta drepturilor fundamentale*, doc. cit., art. 1-5.

⁵ Adoptată la 1 decembrie 1948. Textul, în S. Scăunaș, *Dreptul internațional al drepturilor omului*, Ed. ALL Beck, București, 2003, p. 162, sau pe <http://www.un.org/fr/documents/udhr/index.shtml>.

⁶ *Ibidem*, art.1.

primare. Dovada acestei constatări este reprezentată tocmai de repetatul recurs la nevoia de a reintroduce pedeapsa cu moartea, ca un panaceu al fenomenului infracțional în România.

Anul acesta, în preajma Sfintei Sărbători a Învierii Domnului Hristos, o organizație neguvernamentală românească, de altfel cu preocupări de excelență în democratizarea societății românești, a publicat un studiu realizat în urma unui sondaj de opinie, cu privire la oportunitatea unui referendum pentru reintroducerea pedepsei cu moartea, dar și pentru pedepsirea penală a celor care critică religia ortodoxă sau pentru retragerea cetățeniei romilor infractori⁷.

Este adevărat, în același timp, că ideea pedepsei cu moartea, ca soluție la fenomenul infracțional greu de stăvilit din ultimii ani, nu este promovată numai acum și numai la români. În România, sunt repetate situațiile în ultimele două decenii de apariție în media a acestei idei, sau chiar promovarea ei ca instrument de „atracție” electorală în campania din 1999, când un candidat, profesor universitar (de drept, *sic!*) lansase strângerea de semnături pentru reintroducerea pedepsei cu moartea. Cât privește dorința altora de a se introduce pedeapsa cu moartea, este elocvent exemplul Poloniei, unde, în anul 2007, Partidul Dreptate și Justiție, aflat la guvernare, anunța că dorește să introducă pedeapsa cu moartea și, mai mult, că vor iniția chiar o dezbatere europeană pe această temă. Ulterior, argumentul suprem al acestei poziții era tocmai declarația (ex) ministrului de justiție Zbigniew Ziobro, potrivit căreia „În cazul celor mai cumplite crime, pedeapsa cu moartea este singura care corespunde sentimentului de dreptate”⁸. Din fericire, în același an, Consiliul Europei și Uniunea Europeană proclamă ziua de 10 Octombrie ca „Ziua europeană împotriva pedepsei capitale”, decizie care a fost luată prin „Declarația comună a Uniunii Europene și a Consiliului Europei” prezentată într-o conferință organizată la Lisabona împreună cu președinția portugheză a Uniunii Europene și cu Comisia Europeană. Mai remarcăm că Polonia, cu prilejul dezbaterilor pe tema *Zilei europene împotriva pedepsei capitale*, și-a manifestat acordul și chiar a exprimat dorința de a se extinde această zi la o „Zi în favoarea apărării vieții”, pentru a include interdicția eutanasiei și avortului.

Cât privește sondajul la care am făcut referire, remarcăm, mai întâi, că rezultatele acestuia au fost publicate chiar în Săptămâna Mare (întâmplător sau intenționat ?!) și că ele sunt uluitoare dacă le raportăm la ceea ce ar trebui să fie atitudinea creștinilor într-un asemenea moment. Ființa umană, această icoană însuflețită a lui Hristos, nu s-a bucurat în sondajul românilor de prea multă considerație, demnitatea acesteia, la care făceam referire mai sus, fiind absentă din preocupările multora dintre noi. Iubirea aproapelui, ca fundament al credinței creștine, dar și ca fundament al edificiului drepturilor omului, rămâne din păcate încă un ideal. Nu putem trage o altă concluzie când constatăm că la întrebarea privind oportunitatea unui referendum privind reintroducerea pedepsei cu moartea, 50% dintre răspunsuri au fost favorabile, iar dintre cei care au răspuns astfel 91% susțin reintroducerea pedepsei cu moartea.

⁷ Studiul a fost realizat de *Compania de Cercetare Sociologică și Branding (CCSB)*, la cererea *Asociației Pro Democrația*, pe baza interviurilor telefonice cu folosirea unui eșantion de 1060 de persoane. Sondajul s-a desfășurat în perioada 24-27 martie 2010 și a fost dat publicității la 29.03.2010. Pentru mai multe detalii, http://www.apd.ro/files/comunicate/sondaj_de_opinie_national.pdf.

⁸ Pentru detalii, a se vedea ziarul *România liberă*, 29.03.2007.

În al doilea rând, deși rezultă că 91% din 50% reprezintă mai puțin de jumătate dintre respondenți și, prin extrapolare, dintre români, presa a făcut un titlu de glorie dintr-o concluzie eronată pe care a tras-o, potrivit căreia majoritatea românilor doresc pedeapsa cu moartea, ceea ce, cu certitudine a avut și va avea încă efecte imprevizibile asupra opiniei publice. Iată, un cotidian⁹ titra pe prima pagină „*Românii ar vota, în majoritate, pentru pedeapsa cu moartea*”, ceea ce este în mod evident fals. De asemenea, de-a dreptul grotesc, un cotidian local¹⁰ titra în paginile sale, într-o aceeași evidentă eroare, „*Pedeapsa cu moartea, dorită de 9 din 10 români*”¹¹. Percepția poate fi devastatoare - dacă 90% dintre români ar dori pedeapsa cu moartea, ei înșiși ar fi pierduți ca națiune civilizată.

În al treilea rând, ne punem fireasca întrebare: este bine că s-a făcut un asemenea sondaj? Chiar dacă premisele de la care au pornit organizatorii lui sunt acceptabile, precum „*Poate fi votul la referendum influențat de o retorică justițiară, care să predisună la luarea de decizii ce încalcă drepturile omului?*” sau „*Există pericolul alunecării într-o paradigmă de tip dictatura majorității*”. Și chiar dacă există premise care ar legitima (până la un punct) un astfel de demers, este bine, moral, profitabil să pui în discuție, chiar sub semnul întrebării, valori atât de fundamentale precum demnitatea umană și dreptul la viață? Este atât de ușor ca, pe fondul unei educații precare cu privire la aceste valori, să determini o retorică justițiară și atitudini extrem de periculoase pentru existența umană. Spunem educație precară pentru că aceasta este realitatea; cele două decenii de exercițiu democratic nu au însemnat, nici pentru statul român, nici pentru cetățenii lui și un exercițiu foarte serios de educație pentru drepturile omului. Și nu este vorba doar despre aceste valori; sunt și altele care nu pot fi supuse deciziei în masă prin referendum, decât în urma obținerii unor garanții că cei care sunt consultați pot oferi răspunsuri în cunoștință de cauză. De exemplu, ce răspunsuri s-ar primi dacă s-ar organiza un referendum prin care să se exprime opinia cu privire la plata taxelor și impozitelor? Cu certitudine, răspunsurile ar fi în totalitate negative.

În al patrulea rând, credem că ar fi fost o decizie mai bună dacă s-ar fi organizat mai întâi o largă activitate de promovare în toate mediile (chiar și în mass media, sic!) a valorilor pe care le reprezintă drepturile omului în lumea civilizată, mai ales europeană, în special cu privire la dreptul la viață, dacă s-a dorit aflarea atitudinii românilor cu privire la acest drept fundamental și esențial. Organizația care a organizat (comandat) sondajul de opinie nu a demonstrat nicio intenție în acest sens. De altfel, sunt atâtea organizații neguvernamentale care au ca obiect protecția drepturilor omului, dar rar se întâmplă ca în obiectivele lor să se regăsească promovarea în masă a valorilor pe care le reprezintă drepturile omului și, mai ales, sensibilizarea tuturor în spiritul respectului pentru acestea. Chiar și școala, inclusiv în formele sale cele mai înalte, de tip universitar, cu mici excepții care țin cel mai adesea de specializare (de exemplu, în cadrul facultăților de drept), este departe de ceea ce înseamnă educația în spiritul valorilor care definesc ființa umană și nevoia de

⁹ Ziarul *Gândul*, 29.03.2010.

¹⁰ Ziarul *Tribuna*, 1.04.2010.

¹¹ Relevante prin erorile promovate în legătură cu acest subiect sunt și titlurile apărute pe www.mediafax.ro, în data de 16.04.2010 - „*Românii ar vota, într-o majoritate covârșitoare, pentru pedeapsa cu moartea...*”, sau pe www.stirileprotv.ro, din aceeași dată - „*91% dintre romani ar fi pentru introducerea pedepsei cu moartea.*”

protecție a ei împotriva pericolelor de orice natură, mai ales a celor provocate de abuzul de putere.

Cu siguranță, dacă cei intervievați ar fi fost beneficiarii unor acțiuni de cunoaștere și de conștientizare a valorii supreme pe care o reprezintă astăzi demnitatea umană, cu fundamentul ei – dreptul la viață – răspunsurile ar fi fost altele, iar spațiul românesc ar fi fost mai aproape de exigențele spațiului european. Altfel, concluzia este cea pe care o trag chiar și autorii sondajului – „*Patimile justițiare duc la punerea sub semnul întrebării a unor valori fundamentale ale democrației*”.

Ce ar trebui să știe românii pentru ca pedeapsa cu moartea să nu mai fie o obsesie pentru ei și să nu mai penduleze atât de des între mecanismul represiv medieval și exigențele europene actuale ?

În primul rând, ar trebui să știe că dreptul la viață a devenit pentru spațiul european un drept absolut, adică un drept de la care nu mai sunt admise derogări nici măcar în timp de război.

În al doilea rând, ar trebui să știe că, încă de la trecerea pe calea democratizării societății românești, statul român s-a angajat să respecte efectiv toate obligațiile rezultate din tratatele de drepturile omului, așa cum au fost ratificate înainte sau după decembrie 1989. Aceste obligații sunt atât de importante, încât statul român nu mai poate să le nesocotească, mai întâi pentru că ele prevalează în raport cu legile naționale, Constituția României stabilind limpede că „*Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile*”¹², și apoi pentru că România s-a angajat în general să respecte tratatele internaționale, în virtutea principiului „*pacta sunt servanda*”, principiu fundamental al dreptului internațional public care consfințește că „*o parte (la un tratat internațional, n.n.) nu poate invoca dispozițiile dreptului său intern pentru a justifica neexecutarea unui tratat*”¹³.

În al treilea rând, ar trebui să știe că a nega valorile umane promovate în spațiul european, chiar și în spațiul universal (prin tratatele adoptate de ONU), și a menține atitudini specifice evului mediu cu privire la demnitatea umană (ori nedemnitatea umană !) înseamnă cu certitudine un regres civilizațional pentru statul român și poporul român, deloc de dorit într-un moment atât de important pentru destinul României.

Dreptul la viață, ca drept natural, este un drept a cărui sorginte nu o putem determina decât prin relația sacră cu Dumnezeu. Dreptul la viață nu este un drept pe care să-l fi dat ființei umane societatea organizată politic în stat. Și atunci, cum se poate împăca ideea de demnitate umană, de drept la viață, cu ideea de pedeapsă capitală, adică moartea ? Cum se poate împăca patima justițiară a pedepsei cu moartea cu ideea de justiție, adică de dreptate ?

Cea mai mare parte a istoriei sale, statul nu a ocrotit un drept la viață al cetățeanului său, ci a dispus de viața supușilor săi după bunul său plac, reprezentând mai degrabă un pericol pentru acesta decât o salvare. Într-un moment destul de

¹² *Constituția României*, art.20 (2).

¹³ *Convenția cu privire la dreptul tratatelor*, Viena, 1969, art. 27. Textul tratatului în M. I. Niciu, *Culegere de documente de drept internațional public*, vol.1, Ed. Lumina Lex, București, 1997, pp. 362-390.

întârziat al istoriei sale, statul a recunoscut ca drept civil acest drept natural pe care omul l-a dobândit înainte de a trăi în societatea statală.

Despre dreptul la viață se vorbește într-un document internațional abia în anul 1948, când, la 10 decembrie, prin adoptarea *Declarației Universale a Drepturilor Omului*, pentru prima dată în istoria umanității sunt proclamate solemn drepturi și libertăți fundamentale pentru toți „ca ideal comun spre care trebuie să tindă toate popoarele și toate națiunile, pentru ca toate persoanele și toate organele societății să se străduiască, având aceasta declarație permanent în minte, ca prin învățătură și educație să dezvolte respectul pentru aceste drepturi și libertăți și să asigure prin măsuri progresive, de ordin național și internațional, recunoașterea și aplicarea lor universală și efectivă...”¹⁴. Primul dintre drepturile consfințite de Declarație era tocmai dreptul la viață: „Orice ființă umană are dreptul la viață, la libertate și la securitatea persoanei sale”¹⁵.

Este adevărat că abia după 28 ani, prevederile *Declarației Universale a Drepturilor Omului* (care avea doar un caracter politic, fiind doar o rezoluție a Adunării Generale și nu un tratat internațional) vor dobândi forță juridică prin transpunerea lor în două pacte internaționale care vor fi adoptate la 16 decembrie 1966 și vor intra în vigoare 10 ani mai târziu¹⁶. Primul, *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice*¹⁷, ratificat de România chiar înainte de intrarea sa în vigoare¹⁸, pornind de la faptul că recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume și recunoscând că drepturile consacrate decurg din această demnitate¹⁹, preia și consfințește dreptul fundamental la viață, pentru prima dată într-un tratat internațional general, dând astfel forță juridică textului *Declarației Universale a Drepturilor Omului*. Art. 6 al Pactului descrie acest drept în termenii următori „Dreptul la viață este inerent persoanei umane. Acest drept trebuie ocrotit prin lege. Nimeni nu poate fi privat de viața sa în mod arbitrar.”²⁰ Din păcate, urmare a presiunilor exercitate cu ocazia adoptării Pactului (cum vedem ca încă se mai întâmplă), reglementarea nu se oprește aici, ci continuă într-o atenuare a acestui drept prin posibilitatea care este lăsată la îndemâna statelor părți de a menține pedeapsa cu moartea în legislația penală națională, dar numai pentru „crimele cele mai grave, în conformitate cu legislația în vigoare în momentul în care crima a fost comisă...”²¹, singura interdicție clară fiind cea îndreptată împotriva executării condamnării la moarte a persoanelor sub vârsta de 18 ani și a femeilor gravide²².

¹⁴ *Declarației Universale a Drepturilor Omului*, doc. cit., preambul.

¹⁵ *Ibidem*, art.3.

¹⁶ *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice*, Rezoluția 2200 A(XXI) a Adunării Generale a ONU din 16 decembrie 1966. A intrat în vigoare la 23 martie 1976. *Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale*, idem, a intrat în vigoare la 3 ianuarie 1976.

¹⁷ 165 de state sunt părți la acest pact.

¹⁸ România a semnat Pactul la 26 iunie 1968 și l-a ratifica la 30 noiembrie 1974 (B. Of. nr. 146/20.11.1974).

¹⁹ *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice*, doc.cit.,preambul. Textul, în M.I. Niciu, *op.cit.*, vol.2, sau S. Scăunaș, *op.cit.*, pp.166-177, sau Nations Unies, *Recueil des Traités*, vol. 999, p. 171.

²⁰ *Ibidem*, art. 6, par. 1.

²¹ *Ibidem*, par. 2.

²² *Ibidem*, par. 5.

În plan european, constatăm o atitudine mai productivă a statelor și, deja în toamna anului 1950, la 4 noiembrie, în cadrul Consiliului Europei, se adoptă tratatul care va deveni pilonul sistemului european de protecție a drepturilor omului – *Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*.²³ Dar, ca și *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice*, Convenția consacră dreptul la viață cu aceeași posibilitate a statelor de a utiliza în continuare pedeapsa capitală: „*Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat, decât în executarea unei sentințe capitale pronunțate de un tribunal în cazul în care infracțiunea este sancționată cu această pedeapsă prin lege*”²⁴.

Au trecut mai mulți ani până s-au conturat condițiile care să permită o evoluție pozitivă în reglementarea internațională a dreptului la viață, mai ales în sensul abolirii pedepsei cu moartea.

O primă încercare și, de altfel, singura în plan universal, în sistemul ONU, este cea realizată prin *Al 2-lea Protocol la Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice*²⁵, un tratat adoptat în anul 1989, cu scopul de a abolire a pedepsei cu moartea. Astfel, statele semnatare ale acestui tratat, convinse că abolirea pedepsei cu moartea va contribui la promovarea demnității umane și la dezvoltarea progresivă a drepturilor omului, au convenit că „*Nicio persoană aflată sub jurisdicția unui stat parte la prezentul protocol facultativ nu va fi executată*”²⁶ și că „*Fiecare stat parte va lua toate măsurile necesare pentru abolirea pedepsei cu moartea pe teritoriul aflat sub jurisdicția sa*”²⁷. Și acest tratat, din nefericire, nu se va opri aici; el va menține posibilitatea pedepsei capitale dar în termenii următori: „*Nu se va admite nici o rezerva la prezentul protocol, în afară de rezerva formulată cu ocazia ratificării sau aderării, prevăzând aplicarea pedepsei cu moartea în timp de război în urma unei condamnări pentru o crimă cu caracter militar, de o gravitate extremă, comisă în timp de război*”²⁸. Putem aprecia că tratatul aduce un câștig major în favoarea dreptului la viață, prin limitarea foarte serioasă a posibilității de aplicare a pedepsei cu moartea.

Trebuie însă să facem aici o precizare extrem de importantă. Așa cum rezultă din textul de mai sus, menținerea pedepsei capitale în timp de război este posibilă numai pentru statele care au făcut o astfel de rezervă cu ocazia ratificării sau aderării; prin urmare, ulterior, tratatul nu mai permite această rezervă care est, de fapt, și unica rezervă posibilă. Ce se întâmplă cu statele care nu au făcut rezerva prevăzută de Protocol ? Evident, înseamnă că au abolit pedeapsa cu moartea în mod absolut, adică

²³ *Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale* a intrat în vigoare la 3.09.1953 și toate cele 47 de state membre ale Consiliului Europei sunt părți ale acesteia. România a aderat la Convenție prin *Legea nr.30/1994, M.Of. nr. 135/31.05.1994*. Textul, în S.Scăunaș, op.cit., pp.186-196, sau <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=005&CM=7&DF=16/04/2010&CL=FRE>.

²⁴ *Ibidem*, art.2, par. 1

²⁵ *Al 2-lea Protocol la Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice* a fost deschis spre semnare la 15 decembrie 1989 și a intrat în vigoare la 11 iulie 1991. 72 de state sunt părți la acest tratat și încă 35 l-au semnat. Textul Protocolului, în S.Scăunaș, op.cit., pp. 185-186 sau Nations Unies, *Recueil des Traités*, vol. 1642, p. 414.

²⁶ *Ibidem*, art.1, par.1.

²⁷ *Ibidem*, par. 2

²⁸ *Ibidem*, art. 2

și în timp de război.²⁹ Este și cazul României, care a aderat în anul 1991³⁰ la acest tratat fără a recurge la posibilitatea rezervei. Iată, un prim și foarte serios argument contra sondajelor de opinie și a oricărei idei cu privire la reintroducerea pedepsei cu moartea în legislația penală românească.

În spațiul european, mai exact în cadrul Consiliului Europei, atitudinile favorabile abolirii pedepsei cu moartea sunt manifestate mai devreme cu șase ani decât în cadrul ONU. Astfel, la 28 aprilie 1983, se deschide spre semnare, la Strasbourg, *Protocolul nr. 6 la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale cu privire la abolirea pedepsei cu moartea*.³¹ Ca și în sistemul ONU, acest tratat european abolește pedeapsa cu moartea³² dar numai în timp de pace. Astfel „*Un stat poate să prevadă în legislația sa pedeapsa cu moartea pentru acte săvârșite în timp de război sau de pericol iminent de război; o asemenea pedeapsă nu va fi aplicată decât în cazurile prevăzute de această legislație și conform dispozițiilor sale*”³³. Prin urmare, de data aceasta nu este vorba despre o rezervă pe care statele ar putea să o facă (de altfel, Protocolul nu admite nicio rezervă), ci despre o prevedere pe care statele părți o pot aplica după libera lor apreciere.

Cu certitudine, cel mai important moment în spațiul european pentru abolirea pedepsei cu moartea este reprezentat de adoptarea la 3 mai 2002 a celui de-*Al 13-lea Protocol la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale cu privire la abolirea pedepsei cu moartea în orice circumstanță*.³⁴ Practic, încă o dată, Europa, prin Consiliul Europei, a demonstrat rolul de promotor al evoluției spre o societate democratică, în care omul și demnitatea sa reprezintă valori supreme.

Remarcabil, 42 de state membre ale Consiliului Europei au ratificat acest tratat european fundamental pentru abolirea pedepsei cu moartea în orice circumstanță, adică și în timp de război. Trei state au semnat textul Protocolului nr.13 dar nu l-au ratificat încă (Armenia, Letonia și Polonia) și numai două nu l-au semnat (Azerbaidjan

²⁹ Doar Azerbaidjan, Grecia, Cipru, Spania și Malta au făcut această rezervă, dar ultimele trei au retras-o. Practic, 70 din cele 72 de state părți la *Al 2-lea Protocol la Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice* au abolit astfel pedeapsa cu moartea în orice circumstanță.

³⁰ România a ratificat *Al 2-lea Protocol la Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice* prin *Legea nr.7/1991, M.Of. nr.18/26.01.1991*.

³¹ *Protocolul nr.6 la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale cu privire la abolirea pedepsei cu moartea* a intrat în vigoare la 1.03.1985. Doar Rusia, din cele 47 de state membre ale Consiliului Europei (din 49 cât numără continentul european) a semnat doar Protocolul și nu l-a ratificat. Dar Rusia, de mai bine de 10 ani România l-a semnat la 15.12.1993 și l-a ratificat la 20.06.1994. Textul, în S.Scăunaș, op.cit., pp. 197-198, sau <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=114&CM=7&DF=16/04/2010&CL=FRE>

³² *Ibidem*, art. 1.

³³ *Ibidem*, art. 2.

³⁴ *Al 13-lea Protocol la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale cu privire la abolirea pedepsei cu moartea în orice circumstanță* a fost deschis spre semnare la Vilnius, la 3.05.2002 și a intrat în vigoare la 1.07.2003. România l-a semnat la 3.05.2002 și l-a ratificat la 7.04.2003. Textul și mai multe detalii cu privire la acest tratat, în S.Scăunaș, *Studii de drept internațional public*, Editura Burg, Sibiu, 2006, p. 103 și urm. sau <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=187&CM=7&DF=22/04/2010&CL=FRE>.

și Rusia).³⁵ Precizăm încă faptul că acest protocol nu admite nicio derogare și nicio rezervă.

Iată, aproape toate statele europene agreează abolirea pedepsei cu moartea, atât în timp de pace, cât și în timp de război. Se pare că România, cel puțin din punct de vedere formal, și-a făcut temele și încearcă să se adapteze valorilor și filozofiei europene sub toate aspectele integrării. Ori, a renunța la angajamentele asumate pe plan internațional, mai ales european, nu ar însemna altceva decât o izolare și o negare a valorilor promovate de dreptul și instituțiile europene, o atitudine contrară dorinței accentuate de integrare europeană.

Dacă analizăm și concepțiile pe care s-au fundamentat statutele instanțelor penale din anii '90 (Tribunalul Internațional Penal de la Haga, pentru Ex-Iugoslavia, Tribunalul Internațional Penal de la Arusha, Tanzania, pentru Rwanda, Curtea Penală Internațională), vom constata aceeași atitudine - excluderea pedepsei cu moartea și sancționarea doar cu pedepse privative de libertate. De exemplu, Statutul Curții Penale Internaționale, adoptat la Roma, la 17 iulie 1998, stabilește că pedepsele care pot fi pronunțate de Curte sunt închisoarea până la cel mult 30 de ani, sau închisoarea pe viață, când aceasta se justifică prin gravitatea extremă a crimei și situația personală a condamnatului. Iată, pentru cele mai grave crime internaționale, precum crima de genocid, crimele contra umanității sau crimele de război, Statutul Curții Penale Internaționale, care este un veritabil cod internațional penal și de procedură penală, a exclus pedeapsa cu moartea din sancțiunile penale aplicabile.

Aceasta este filozofia predominantă, mai ales în spațiul european, motiv pentru care, începând cu anul 1994, s-au intensificat preocupările pentru adoptare a unui tratat care să abolească expres pedeapsa cu moartea în orice împrejurare și pentru realizarea unui spațiu european fără pedeapsa cu moartea. Astfel, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, prin Recomandarea nr.1246, din anul 1994, pentru prima dată a cerut Comitetului Miniștrilor al Consiliului Europei să elaboreze un nou protocol la *Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*, pentru abolirea pedepsei cu moartea atât în timp de pace, cât și în timp de război. În octombrie 1997, la Strasbourg, la cea de-a doua Întâlnire a Șefilor de State și de Guverne ale statelor membre ale Consiliului Europei, în Declarația finală s-a cerut abolirea universală a pedepsei cu moartea. De asemenea, în luna iunie 1998, Uniunea Europeană a adoptat documente prin care s-a pronunțat împotriva pedepsei cu moartea în orice împrejurare. Cu ocazia aniversării a 50 de ani de la adoptarea *Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*, Conferința ministerială europeană pentru drepturile omului, desfășurată la Roma, în noiembrie 2000, s-a pronunțat pentru abolirea generală a pedepsei cu moartea, cerând printr-o rezoluție adoptarea unui nou protocol adițional la *Convenția europeană a drepturilor omului* care să excludă pedeapsa cu moartea pentru acte comise în timp de război sau de pericol iminent de război. Pe baza acestei rezoluții, Guvernul Suediei a prezentat o propunere de protocol la cea de-a 733-a Reuniune a Delegaților Miniștrilor, la 7 decembrie 2000. În urma acestei propuneri, Comitetul Director pentru Drepturile Omului și Comitetul său de experți pentru dezvoltarea drepturilor omului au elaborat proiectul de protocol și l-au transmis Comitetului de Miniștri, la 8 noiembrie 2001. Textul propus a fost adoptat la

³⁵ Situație la data de 10.07.2010.

Reuniunea de la Vilnius (Lituania) și la 3 mai 2002 a fost deschis semnării statelor membre ale Consiliului Europei.

Calitatea României ca parte la acest tratat european reprezintă, fără îndoială, cel de-al doilea argument extrem de serios în favoarea afirmației pe care am făcut-o deseori mai sus, că problema reintroducerii pedepsei capitale în România este o falsă problemă și că această problemă nu trebuie alimentată sub nici un pretext, oricât de tentant ar fi el.

Nu putem pune punct acestei scurte analize fără a readuce în discuție un document pe care l-am amintit mai sus, unul de mare actualitate și de mare forță pentru spațiul Uniunii Europene - *Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene*.³⁶ Adoptată încă din decembrie 2000, ca un document interinstituțional, *Carta* a dobândit forță juridică abia prin intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, la 1 decembrie 2009. Inspirată profund din tratatele de drepturile omului, în special din *Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*, la care Uniunea Europeană chiar dorește să adere, dar și din tradițiile constituționale ale statelor membre, *Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene* consfințește dreptul la viață fără nicio rezervă și cu o claritate normativă de excepție, astfel: „Orice persoană are dreptul la viață”³⁷; „Nimeni nu poate fi condamnat la pedeapsa cu moartea sau executat”³⁸. Astfel, abolirea pedepsei cu moartea inclusiv în timp de război își găsește rezolvarea încă într-un instrument juridic fundamental, care, de asemenea, se constituie încă într-un argument în sprijinul demersului nostru.

Stelian SCĂUNAȘ

³⁶ Pentru mai multe detalii, a se vedea, S. Scăunaș, *Uniunea Europeană – construcție, reformă, instituții, drept*, Editura CH Beck, București, 2008, pp. 224 – 253.

³⁷ *Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene*, art. 2, par.1.

³⁸ *Ibidem*, par. 2.